

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гайда Й. Проблеми гуманістичного виховання особистості в педагогічній спадщині Януша Корчака та Антона Макаренка : автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.01 / Йоанна Гайда. – К., 2004.– 23с.
2. Денисюк С. Проблема формування особистості у педагогічній спадщині педагога-гуманіста Я.Корчака : автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.01 / С. Денисюк. – К., 2000. – 22с.
3. Забута Т., Ямницький М. Педагогічна творчість Януша Корчака. – Рівне, 1997. – 175 с.
4. Корчак Я. Як любити дітей. – К.: Рад. школа, 1976. – 159 с.
5. Кушнір В. М. Провідні гуманістичні ідеї творчої спадщини Януша Корчака у контексті розвитку вітчизняної педагогічної думки: дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.01 / Валентина Миколаївна Кушнір. – К., 2004. – 211 с.
6. Lewin A. Gdy nadchodził kres... Ostatnie lata życia Janusza Korczaka. –W.: WSiP, 1996. – 182 s.
7. Merżan J. Aby nie uległo zapomnieniu. W.: NK, 1987. – 139 s.

Диденко А.Н.

ГУМАНИСТИЧЕСКОЕ ВОСПИТАНИЕ ЯНУША КОРЧАКА: ТЕОРЕТИКО-ПРАГМАТИЧЕСКИЙ АСПЕКТ

В статье кратко представлено рассмотрение основных аспектов практического воплощения ведущих положений педагогической системы Януша Корчака. Систематизировав ведущие исследования по этой проблеме, автор представила обзор инновационных особенностей организации деятельности Дома Сирот, принципы, которые стали основой практической реализации гуманистических идей польского педагога, формы и методы воспитательного воздействия в этом заведении.

Ключевые слова: педагог, гуманистическая концепция, образование, воспитательный процесс, педагогическая система.

Didenko A.M.

JANUSZ KORCZAK'S HUMANISTIC EDUCATION: THEORETICAL AND PRAGMATIC ASPECT

In the article a brief review of the main aspects of the practical implementation of Janusz Korczak's pedagogical system leading provisions are represented. Systematize the leading research on this issue, the author presented an overview of the innovative features of the activities' organization in the House of orphans, and the principles that became the basis for the practical implementation of the humanistic ideas of the Polish teacher, forms and methods of educational influence in this institution.

Key words: teacher, humanistic concept, education, educational process, the educational system.

УДК 378.046-021.68-051:502(09)

Жорова І.Я.

МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ВЧИТЕЛІВ (50-ТІ РОКИ ХХ СТОЛІТТЯ)

У статті на основі нормативних документів у галузі освіти Української РСР 50-х років ХХ століття розглянуто проблему методичного супроводу професійного розвитку педагогів у системі підвищення кваліфікації.

Ключові слова: методичний супровід, науково-методичний супровід, професійний розвиток педагогів, підвищення кваліфікації.

Однією зі стратегічних цілей реформування сучасної системи освіти є забезпечення неперервного професійного розвитку педагогів. Це, у свою чергу, передбачає необхідність поглиблення, активізації знань, професійного досвіду працівників освітньої галузі.

Забезпечити це покликана система післядипломної освіти, зокрема така її ланка, як підвищення кваліфікації, що призначена сприяти всебічному розвитку особистості вчителя, готувати фахівців з високим рівнем професіоналізму, духовної культури та інноваційним творчим стилем мислення.

У контексті професійного розвитку педагогів надважливого значення набуває методичний супровід такого процесу, що відбувається у системі підвищення кваліфікації та охоплює курсову, міжкурсіву підготовку та самоосвітню діяльність учителів.

Розвиток вітчизняної системи підвищення кваліфікації педагогічних кадрів вимагає творчого переосмислення досвіду минулих років та його урахування в процесі інноваційних перетворень, що відбуваються в освітньому просторі. Актуальним є звернення до проблеми методичного супроводу професійного розвитку педагогічних працівників у системі підвищення кваліфікації в історичному аспекті. Це є одним із ефективних шляхів створення, розробки, упровадження такого супроводу на сучасному етапі розбудови вітчизняної освітньої галузі.

За останні десятиліття дискурс дослідження історії становлення системи підвищення кваліфікації значно активізувався. Проблеми розвитку освіти та педагогічної думки в різних регіонах України висвітлені в історико-педагогічних працях О.В. Адаменко, Л.П. Вовк, В.С. Курило, Л.І. Тимчук та ін. Безпосередньо особливості організації післядипломної освіти та діяльності окремих її ланок були предметом наукових пошуків О.Л. Капченко, С.В. Крисюка, С.А. Лисенко, Л.Е. Сигаєвої, Н.М. Чепурної та ін.

До розробки питання методичного, науково-методичного супроводу в педагогічній теорії і практиці зверталися В.П. Безпалько, В.І. Богословський, Г.В. Єльнікова, І.Я. Мариновська, Т.М. Сорочан, Т.І. Сущенко та інші.

Це доводить, що сьогодні важливого значення набувають історіографічні дослідження в напрямі вивчення особливостей розробки та впровадження методичного супроводу професійного розвитку педагогічних кадрів, творче застосування надбань у цій сфері в сучасних умовах.

Мета статті – на основі аналізу архівних джерел, нормативно-правових документів у галузі освіти УРСР 50-х років ХХ століття розкрити значення методичного супроводу професійного розвитку педагогів у системі підвищення кваліфікації у зазначений період.

Категорія "супровід" у "Словнику української мови" має декілька значень, зокрема "дія за значенням супроводжувати, супроводити" та "те, що супроводить яку-небудь дію, явище" [2, с. 849]. Існують різні види супроводу: психологічний, педагогічний, науковий, науково-методичний, методичний тощо.

Найбільш уживаною та багатоаспектною є категорія "науково-методичний супровід", що охоплює всі вищезазначені. Вітчизняна дослідниця Т.М. Сорочан визначає науково-методичний супровід як "професійну педагогічну діяльність щодо створення соціально-педагогічних умов для розвитку освіти" [3, с. 77]. На думку Н. Шуляк: "Науково-методичний супровід діяльності учителя – це комплекс взаємопов'язаних цілеспрямованих дій, заходів, спрямованих на надання всебічної допомоги вчителю у вирішенні проблем та утруднень, які сприяють його розвитку та саморозвитку протягом усієї професійної діяльності" [10, с. 127].

Методичний супровід є важливим аспектом підвищення кваліфікації педагогів, його розробка та впровадження охоплює курсовий, міжкурсіву періоди та самоосвітню діяльність педагогів. Відрізняльними ознаками такого супроводу, на думку Т.М. Сорочан, є: демократичність – можливість урахування різних підходів, точок зору, колегіальність у прийнятті певного рішення; ситуація вибору – створення декількох варіантів програм, моделей діяльності, технологій, які забезпечують умови для свідомого вибору; самореалізація – розкриття особистісного потенціалу кожного учасника педагогічного процесу; співтворчість – спільна діяльність суб'єктів, які прагнуть досягти нових кількісних і якісних результатів; синергетичність – нелінійність, нестабільність як процесуальні характеристики та самоорганізація системи науково-методичного супроводу [3, с. 77].

Сьогодні у системі післядипломної освіти, зокрема підвищенні кваліфікації є значні напрацювання щодо розробки та впровадження різних видів супроводу, що реалізуються у різноматнітних формах, методах, технологіях, починаючи від семінарів, "круглих столів" до створення індивідуальних освітніх маршрутів, траєкторій професійного розвитку педагогів.

Ключову роль у розробці та впровадженні методичного супроводу відіграє методична діяльність закладів системи підвищення кваліфікації. У цьому контексті актуальним є звернення до досвіду минулих років, оскільки значні напрацювання щодо методичного супроводу професійного розвитку педагогів відбувалися у 50-ті роки ХХ століття.

Якщо у 40-ві роки органи освіти фокусують увагу на забезпеченні загальноосвітніх шкіл педагогічними кадрами, то у 50-ті роки постає проблема їх якісного складу, тобто підвищення ідейно-політичного, методичного рівня фахівців.

Станом на 1953 рік в Українській РСР діють Центральний інститут підвищення кваліфікації керівних працівників народної освіти, 25 обласних та 2 міських інститути удосконалення вчителів (ІУВ), у кожному районі створено райпедкабінети. Таким чином, методична робота здійснювалася через вищезазначені заклади, а також методичні об'єднання вчителів та предметні комісії. У звіті про роботу шкіл Української РСР у 1952-1953 н.р. зазначається, що найбільш поширеними формами роботи обласних ІУВ є семінари, лекції, курси, педагогічні читання, усні та письмові консультації, методичні листи та розробки [6, с. 12].

Методична робота в міжкурсовий період охоплювала як індивідуальні, так і колективні форми: педагогічні виставки, відвідування відкритих уроків, взаємовідвідування уроків, проведення практикумів, вивчення методичних листів та матеріалів, індивідуальну розробку конкретних методичних тем та ін.

Велике значення для вчителів мали обласні, міські і районні семінари, семінари-практикуми, робота в методичних об'єднаннях і предметних комісіях. Так, приміром, у 1951 році було проведено республіканський семінар для вчителів біології, у якому взяли участь 200 осіб, з метою обміну досвідом з методичних питань викладання шкільного курсу біології. Полтавським обласним ІУВ у 1952-1953 н. р. проведено 4 обласних семінари для вчителів фізики і математики, керівників секцій мови і літератури, учителів 1-4 класів, працівників дитячих садків. Під час виїздів методистів інституту проведено 154 районних семінари, якими охоплено 5003 особи [7, с. 8].

Ефективною формою роботи було проведення семінарів з керівниками районних методичних об'єднань, які, у свою чергу, оперативно інформували вчителів про актуальні проблеми освіти. Так, Харківський обласний ІУВ під час проведення семінарів з керівниками районних методичних об'єднань біології опрацьовував такі теми: зв'язок у викладанні біології з сільським господарством; шляхи підвищення ефективності уроку та активізація методів викладання біології; зв'язок у викладанні біології з практичною роботою учнів на навчально-дослідних ділянках та навчально-виробничих бригадах; організація позакласної та суспільно корисної роботи з біології та ін. Під час семінарів учителі також виготовляли чимало наочних приладь для практичного використання їх у школах [8, с. 18].

Ефективною формою підготовки вчителів були педагогічні виставки, на яких демонструвалися досягнення і передовий досвід шкіл і педагогів. У містах і районах стало традицією організовувати педагогічні виставки до серпневих і січневих нарад учителів.

Новою формою популяризації досягнень в роботі кращих шкіл та вчителів було створення у всіх областях УРСР шкіл передового педагогічного досвіду. Наприклад, у м. Ворошиловськ Луганської області створено чотири такі школи, які очолюють вчителі-новатори. Заняття проводяться систематично та розраховані на 10-12 годин. Школи будують свою роботу на основі широкого обміну досвідом не тільки в області, а й за її межами [9, с. 15].

На початку 50-х років досить гостро постала проблема браку методичної літератури. Хоч і видавалися методичні журнали, приміром, "Українська мова в школі", "Література в

школі", "Радянська школа", проте цього було недостатньо для повноцінного навчально-методичного забезпечення. Наприкінці 50-х років ситуація дещо покращилася. Видавництво "Радянська школа" почала видруковувати збірники передового педагогічного досвіду вчителів, кращих шкіл Української РСР. У річному звіті про роботу шкіл та органів народної освіти УРСР за 1957-1958 навчальний рік зазначається, що протягом останніх двох років обласні ІУВ видали близько 300 збірників, брошур та методичних розробок з різних тем. На допомогу вчителям було видруковано 174 назви методичної літератури та посібників [5, с. 11].

Одним із аспектів методичного супроводу професійного розвитку педагогів у системі підвищення кваліфікації було надання консультацій учителям методичними працівниками. Так, працівники Київського обласного ІУВ протягом 1957-1958 н.р. здійснили 187 виїздів у школи області, відвідали та проаналізували 2106 уроків, надали 1887 консультацій, що охопило 4406 учителів [5].

На етапі освітніх реформ 50-х років ХХ століття урізноманітнювались і форми поширення передового педагогічного досвіду. На увагу заслуговує досвід Волинської області, у якій поряд з "Днем учителя" проводився і "День предметника", що надавало можливість отримати інформацію з урахуванням специфіки викладання предмета. У такі дні вчителі певного предмета виїжджали в одну з шкіл, де краще поставлено викладання тієї чи іншої дисципліни, вивчали досвід учителя-предметника, обговорювали актуальні питання методики викладання.

Проте, помітною була невідповідність навчання до реальних умов життя, недостатня підготовленість учнів до практичної діяльності після закінчення школи. З метою наближення школи до життя, піднесення рівня навчання й виховання підростаючого покоління у грудні 1959 року було прийнято Закон "Про зміцнення зв'язку школи з життям та про дальший розвиток системи освіти України". Найдієвішою формою такої роботи виявилася організація виробничих екскурсій для вчителів.

Знаковою подією для системи підвищення кваліфікації педагогічних кадрів є ліквідація у 1956 році районних педагогічних кабінетів та перенесення методичної роботи до школи. У доповіді міністра освіти Української РСР О. Мізерницького наголошується на недоліках роботи системи підвищення кваліфікації вчителів, а саме: регламентація змісту і форм методичної роботи, спрямування роботи не на якісні (рівень знань учнів, поліпшення якості проведення уроків педагогами), а на кількісні показники (кількість проведених конференцій, семінарів, виставок тощо), приділення недостатньої уваги потенціалу самоосвітньої діяльності вчителів, відсутності принципу деференціації у залученні вчителів до участі у різних формах методичної роботи, наданні переваги колективним формам методичної роботи, недостатній популяризації досвіду сільської школи [4]. Усі вищеперераховані чинники та необхідність скорочення кадрів управлінського апарату призвели до закриття районних педагогічних кабінетів.

З ліквідацією райпедкабінетів та відмови від загальної для всіх шкіл тематики методичної роботи основна методична робота сконцентрувалася у загальноосвітніх закладах. Це, у свою чергу, мало як переваги, так і недоліки. Серед переваг виокремлюємо наступні: можливість безпосереднього активного включення у практичну діяльність на місцях (відвідування відкритих уроків, виховних заходів тощо), надання переваги самоосвітній діяльності та можливість її контролю, головними координаторами методичної роботи на місцях є директори шкіл, на яких покладено функцію контролю якості методичної роботи. З-поміж негативних – обмеженість поширення передового педагогічного досвіду, різноманітність підготовки вчителів та умов їх праці (початкова, семирічна, середні школи), відсутність літератури психолого-педагогічного, методичного спрямування для вчителів. У зв'язку з ліквідацією райпедкабінетів методична робота з педагогічними кадрами здійснювалася переважно шкільними інспекторами районних відділів народної освіти. Координаційну функцію в регіоні виконував обласний інститут удосконалення вчителів. Як зазначає О. Капченко, у цей період "значно розширилися функціональні обов'язки

інспекторів, що не сприяло поліпшенню якості методичної роботи з учителями шкіл. Саме цим пояснюється введення посади громадського шкільного інспектора та положення про його завдання, функціональні обов'язки, основні напрями діяльності" [1, с. 14]. Водночас функціонування інспекторських служб не забезпечило ефективної методичної роботи з учителями, що підтверджується створенням на початку 60-х років педагогічних кабінетів на громадських засадах, робота яких регламентувалася "Положенням про педагогічні кабінети на громадських засадах" (1964 р.).

Таким чином, методичний супровід був і залишається важливою ланкою навчально-методичної роботи у системі підвищення кваліфікації. Водночас він є одним із важливих засобів професійного розвитку педагогів. У 50-х роках ХХ століття питанням розробки та впровадження методичного супроводу професійного розвитку педагогів займалися обласні ІУВ, райпедкабінети, методичні об'єднання тощо. Найбільш дієвими формами такого супроводу було проведення семінарів, конференцій, педагогічних читань, педагогічні виставки, вивчення, узагальнення та поширення передового педагогічного досвіду, надання консультацій та інші. Цей досвід потребує детальнішого вивчення у подальших наукових розвідках.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Капченко О. Л. Діяльність районних відділів народної освіти з підвищення кваліфікації педагогічних кадрів в Україні (1945-1990 рр.) : автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.01 "Теорія та історія педагогіки" / О. Л. Капченко. – К., 1999. – 21 с.
2. Словник української мови: в 11 т. Т. 9 / АН УРСР, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні ; ред. І. К. Білодід. – К. : Наукова думка, 1978. – 916 с.
3. Сорочан Т. М. Безперервний процес розвитку професіоналізму педагогів у системі післядипломної освіти / Т. М. Сорочан // Післядипломна освіта в Україні. – 2005. – № 1. – С. 75–80.
4. Стенограма республіканської наради-семінару директорів обласних інститутів удосконалення вчителів, 1 грудня 1955 року // ЦДАВО України. – Ф.166. – Оп. 15. – Сп. 1613. – Арк. 55–65.
5. Шуляк Н. Науково-методичний супровід діяльності педагогів щодо формування у старшокласників ціннісного ставлення до людини / Н. Шуляк // Нова педагогічна думка: наук.-метод. журн. – 2012. – № 3. С. 123-133.
6. Ф.166, опис 15, №2349 на 130 арк. Річний звіт про роботу шкіл та органів народної освіти УРСР за 1957-1958 навчальний рік.
7. Ф.166, опис 15, №1348 на 131 арк. Отчёт о работе школ УССР в 1952-1953 учебном году.
8. Ф.166, опис 15, №1376 на 178 арк. Звіт Полтавського обласного інституту удосконалення кваліфікації учителів та аналізи успішності за 1952-1953 навчальний рік.
9. Ф.166, опис 15, №2603 на 183 арк. Річний звіт про роботу шкіл Харківської області за 1958-1959 навчальний рік.
10. Ф.166, опис 15, №2928 на 128 арк. Річний звіт про роботу шкіл Міністерства освіти УРСР та органів народної освіти за 1959-1960 навчальний рік.

Жорова І.Я.

МЕТОДИЧЕСКОЕ СОПРОВОЖДЕНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ УЧИТЕЛЕЙ (50-Е ГОДЫ ХХ ВЕКА)

В статье на основе нормативных документов в области образования Украинской ССР 50-х годов ХХ века рассматривается проблема методического сопровождения профессионального развития педагогов в системе повышения квалификации.

Ключевые слова: методическое сопровождение, научно-методическое сопровождение, профессиональное развитие педагогов, повышение квалификации.

METHODICAL SUPPORT OF TEACHERS' PROFESSIONAL DEVELOPMENT (THE 50-S YEARS OF THE XX-TH CENTURY)

In the article the problem of methodical support of pedagogues' professional development in the system of teacher training on the basis of normative documents in the sphere of education of Ukrainian SSR in the 50-s years of the XX-th century is examined.

Key words: methodical support, scientific and methodical support, teachers' professional development, teachers training.

УДК 372.8:821.161.2

Жосан О.Е.

***СТАНОВЛЕННЯ РАДЯНСЬКОЇ ШКІЛЬНОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ЛІТЕРАТУРИ
З ПРИРОДОЗНАВЧИХ ТА МАТЕМАТИЧНИХ ДИСЦИПЛІН
(20-ТІ – ПОЧАТОК 30-Х РОКІВ ХХ СТОЛІТТЯ)***

У статті аналізується стан та визначаються тенденції розвитку вітчизняної шкільної навчальної літератури з природознавства, математики, фізики, хімії та географії у 1921 – 1932 роках. Розглядаються основні чинники, що впливали на стан і функціонування різних видів навчальної літератури.

Ключові слова: види шкільної навчальної літератури, комплексне навчання, навчальна програма, навчальний посібник, розсипний підручник, підручник-журнал, робоча книга.

Конструктивно-критичний аналіз досвіду створення різних видів навчальної літератури є важливим джерелом розробки сучасної стратегії розвитку навчальної літератури в галузі загальної середньої освіти України.

Історико-педагогічний підхід дає можливість глибше зрозуміти закономірності поступового розвитку педагогічних, психологічних, книгознавчих явищ, їх зумовленість соціально-культурними, політичними та іншими чинниками, виявити взаємозв'язки, об'єктивно оцінити стан та з'ясувати загальні тенденції розвитку явища.

Проблеми функціонування різних видів шкільної навчальної літератури з природознавчих або математичних дисциплін у досліджуваний нами період вивчали: М. Головка, Л. Гуцал, Н. Дічек, О. Донік, С. Науменко, Л. Семеновська, І. Шоробура та ін. Окремі аспекти розвитку шкільної навчальної літератури в 20-ті – на початку 30-х років певною мірою розглядалися в історико-педагогічних працях Л. Березівської, Н. Богданець-Білоskalенко, В. Кузьменка, Н. Кузьменко, В. Липинського, Л. Потапової, Г. Розлуцької, І. Смагіна, Б. Ступарика, О. Сухомлинської та ін.

Проблема функціонування в Україні в зазначений період шкільної навчальної літератури з природознавчих та математичних дисциплін як системи ще не знайшла належного відображення в науці.

Отже, метою статті є спроба визначення стану та тенденцій розвитку вітчизняної шкільної навчальної літератури з природознавства, математики, фізики, хімії та географії у 1921 – 1932 роках.

Аналізуючи шкільну навчальну літературу з *природознавчих дисциплін*, слід зазначити її тісний зв'язок із розвитком природничих наук і природничої освіти, який у перші десятиріччя ХХ століття характеризувався більш лояльним ставленням влади до природознавства як до необхідного навчального предмета. Саме в той час розроблялися нові форми та методи природничої освіти; процес викладання природознавства став більш гуманістично орієнтованим, реалізувалися ідеї педоцентризму завдяки прогресивним методикам М. Демкова, С. Русової, Я. Чепіги та ін. Зокрема впроваджувалися нові форми